

(המשך ממעמד 59)

את הארץ. מחמת הבושה, היא אומרת. סובל טוען, כי יש להתנבך על מהי סום הבושה, להישאר פה ולהיאבק על מנת להחזיר את השמיות. שניהם מבינים עינים דעתם בהפגנות ובמחאות. הוא עצמו מנסה לפעול במיסגרת התיאטרון. לדבריו תיאטרון טוב הוא תיאטרון פוליטי, והוא מביא לדוגמה את אריס-טופאנס, ברקט ואפילו את שייקספיר. קשה להתעלם מכך שהוא מהמחזאים המעטים שאמנם עוסקים בבעיות פוליטיות, החל מ"סטטוס קוו ואדיס", שעסק בכפייה הדתית, ועד ל"סטריפטזי אחרון" — סאטירה פוליטית המועלית בהצלחה עד עם היום הזה.

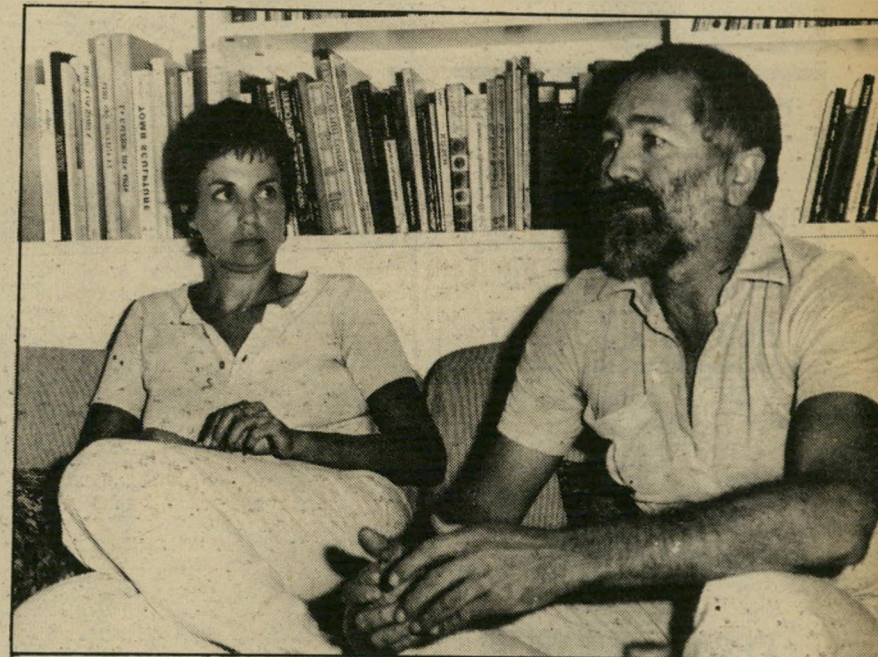
סובל גם היה האיש שהצליח להביא לקרשי התיאטרון בצורה בוטה את הבעיה העדתית, שכפכת את "קריוזה" ואת "עעבים". ב"קריוזה" התגלה לעם ישראל זמרה המחאה שלמה בר. לא מזמן העלה בחאן הירושלמי מחזה הענק בשם "מלחמות היהודים". כעת, אחרי "נפש יהודי", שיש בו לדבריו מסר פוליטי חרימשמעי, הוא עומד להעלות בתיאטרון רון חיפה, בשותפות עם הילל מיטל מונקט, את המחזה "כיבוש". "אם לא יסגרו לעומרי ניצן את התיאטרון", מתייבט עונה בכאב.

המחזה ידמה למחזהו של פיטר ברוק

העשרים. נתקלתי באוטו ויינינגר בפעם הראשונה. כמי שהשפיע על אנשי הקבוצה שהגיעה לביתיאטריה. נשות ביתייה היו רגיי שות לאידיאלוגיה שלו. ואחת השאלות הקשות שהטחו שם בוויכוחים. היתה אם אמנם יכולה האשה להיות שווה לגבר. אנשים קראו את ויינינגר? הוא היה בסרט "סלר בין הצעירים" הוא התאבד ב-1903. מייד אחרי מותו הפך הספר לבסט-סלר, ויצא בגרמניה בעשרים מהדורות. הספר תורגם לכל שפות מרכז-אירופה. ברשמיות וביומנים של אנשי ביחתייה, שבהם עיינתי, מצאתי פעמים רבות שאנשים דנו בשאלה אם צודק ויינינגר בתיוה שלו או לא. במיוחד דנו בתיוה שלו לגבי האופי הנשי. ויינינגר טען שהאשה אינה יכולה לשוות לגבר. היה על זה ויכוחים נוקבים בביחתייה. במחזה ליל העשרים מוזכר שמו של ויינינגר כמה פעמים.

אחרי שכתבתי את ליל העשרים, שכתתי את האיש. ואז, כשהתחילה לפרוץ האנטי-שמיות החרישה בערב-אירופה, היה לי צורך לעסוק בזה. קראתי חומר על הנושא ושוב נתקלתי בשמו של אוטו ויינינגר, כאחד מאבות האוטו-אנטי-שמיות. וכאחד ממפרי האנטי-שמיות שפרחה בגרמניה.

זה הפס אותי כמו פצצה. קראתי עליו המון חומר. הישגתי את ספרו מהספרייה

יהושע ועדנה סוכוב בוש

האנגלי. ברוק יצא מתוך הנתח כי אם האמריקאים טוענים כי במלחמת ויט-נאם הם מגינים על הערכים של העולם החופשי. "אנחנו", אומר ברוק לשחקניו, "העולם החופשי. חובתנו להביע את הסתייגותנו מכך שהאמריקאים פועלים בשמנו". ברוק לא ביקש משחקניו להצית עצמם כמינהג הנזירים בוויאטי-נאם, אולם בתום הצגה עלה לבימה שחקן לבוש שחורים, עם תיבה שחורה גדולה. הוא הוציא פרפר מתוך התיבה, והפרפר עף לו בחלל התיאטרון. הוציא עוד פרפר שני, ואת הפרפר השלישי הצית. הפרפר נפל שרף.

המעשה עורר סקנדל נורא. אגודת צער בעלי-חיים ואגודות אחרות יצאו בצעקה. על כך השיב להם ברוק: "עלו מה אתם מזדעזעים? בוויאטי-נאם נש-רפים אלפים מהנפלים, וזה לא מזוהל לכם. אבל פרפר אחד ששרף בתיאטרון בלונדון מציג אתכם".

המחזה הזה השפיע על סובל. כעת הוא רוצה לצעוק את צעקת ה"כיבוש", אנחנו הכובשים ובשמנו נעשים מעשים אוימים ונוראים. זה התחיל עם לירות באוויר בגדה, כשנהרג ילד ועוד ילד, וזה הגיע לטבח בבירות". אם אמנם יצליח יהושע סובל להעלות את המחזה "כיבוש", יהיה זה ניצחון גדול לשמיות הישראלית. אך אם לא יאפשרו לו להעלות את המחזה — ידמה לי שאיש לא יתפלא.

כיצד הגעת לדמותו של אוטו ויינינגר?

כשהתעסקתי עם החומר של ליל

הערב מיכתב לאביו, שבו הודיע על כוונתו להתאבד, ועשה חשבון שהמיכתב יגיע ב-9 בבוקר. ואז ימצאו אותו לאחר מעשה. כשהגיעו הרורים, מצאו אותו עדיין גוסס. הוא מת כעבור שתיים בבית החולים.

מור — לחקוע כדור ליד הלב ולא בראש. לגסס כל הלילה מבלי לגסות לירות כדור נוסף. אני מניח שהוא רצה לגסס. ולעבור את יסורי הגסיסה, לעבור את המעבר מהחיים למות. זה הדליק אותי. כתבתי תערוכת של עובדות ומצבים שיכלו להיות. כלילה האחרון אני מפגיש את ויינינגר הגוסס עם אביו, עם אמו ועם פרויד.

היה לך קשר עם פרויד?

החבר של סבוברדה היה פאציניט של פרויד. סבוברדה כנראה סיפר לוינינגר על התיאוריה של דל פליס. שהיה רופא אף-אוזן-גרון ברלינאי, ופיתח תיאוריה בדבר הדורמינות. לא ידוע מה אמרו זה לזה, אבל אצל ויינינגר זה הדליק אור גדול, ואת כל התיאוריה שלו על הומוסקסואליות הוא פיתח מזה, והעביר את התיוה לפרויד, שהיה הקורא הראשון של התיוה. אחר-כך האשים פרויד את ויינינגר בגניבת התיאוריה מפליס. חושי-ביום שבין פרויד ופליס היה קשר חצי-הומוסקסואלי. כנראה שבאותה פגישה בין ויינינגר ופרויד הטיח בו פרויד דברים קשים. שלוש שנים אחרי התאבדותו כתב פרויד מיכתב לפליס, שבו טען שגניבתו של ויינינגר לא הוזקה לפליס. בכתביו מתייחס פרויד לוינינגר.

במחזה יש דמות של אשה הנקראת קדארה. האם היתה לוינינגר פרשת-אהבים עם אשה בשם זה?

לא. במציאות אין עדות לקיומה. אבל באחד המיכתבים של ויינינגר לידידו גרבר, הוא כותב: "לא מעניין אותי עם מי העלמה ק' משחקת טניס. אני לא עד כדי כך אשה". חשתי במישפט הזה נימה חזקה מאוד של קינאה, ולכן בניתי את דמותה של קלארה.

במחזה ישנה דמותו של טיק. מיהו טיק?

הוא כאילו הפרופסור של ויינינגר ב"אוניברסיטה. בניתי אותו כליבראל וינאי, המאמין בסובלנות ובפשרה אפשרית בין יהדות ונצרות. הוא נציג הליבראליזם, שפגש במלחמת העולם הראשונה. מה קורה עם טיק? באחת ההזיות של ויינינגר הוא מופיע בדמותו של המחזאי השבדי סטרינדברג. שאנב קרא את סיפרו של ויינינגר וכתב לידידו גרבר כי "בשבילי אוטו פתר את בעיית האשה". מכך דמי יינתי לעצמי מה היה קורה אילו באמת נפגשו השניים. הרי כל ימיו ביקש ויינינגר גר להתקבל לתוך העולם הארי של השבדי הגאון — הגבר, לפי מושגיו. אותו טיק, המגלם את סטרינדברג, משתנה אחרי שהוא מגיע עם ויינינגר לסצינה הומוסקסואלית שבה הם מתנשקים בנשיקה אירוטית, וסטרינדברג משכיב את ויינינגר והולך לעשות בו מעשה. פתאום הוא הופך לעקום. צולע. מכוער. בן דמותו של מוביוס — מבקר שכתב או בעיתוני וינה ושטען כי ויינינגר גנב ממנו את התיאוריה. וכך, כמו סטרינדברג מעלה את אוטו לשמיים, מוביוס מוריד אותו אל עברי פי פחת. ואז טיק אומר לוינינגר:

אנחנו מוזהגים על-ידי כושעים. צריך איכשהו לנסול אותם

גר: "קבל את עצמך כמו שעתה: פילגש יהודית מחוללת בתוך עולם נוצרי אנטי-שמילאומני מחפור".

מדוע התאבד ויינינגר?

יש תיאוריות שלא מעניינות אותי. בעיני הוא התאבד כי הוא הגיע לאיש מוחלט גם מהיחוד וגם מסיכוי כלשהו להיחלץ ממנה. הוא עצמו התנצר זמן קצר לפני מותו, וזה עור לו.

מדוע כחר דווקא בחרו של כשהובן כרי להתאבד?

הוא העריץ מאוד את בטהובן. וינה

היתה עיר מאוד תיאטרלית. טענו כי היתה לו אופי מיוחד תיאטרלי. והוא רצה לתת למותו משמעות אדירה. ביתו של בטהובן שכן ברחוב הצוענים השחורים. זה היה בית-דירות עלוב להשכרה. ויינינגר שכר את החדר בליל מותו.

הדמות במחזה שך מרתקת, התקופה מרתקת, אך מה מעם מצאת לכתוב את המחזה דווקא

התגובה המיידית שלי על השבח בבירוח היחה שצדין לעבור לפעולה ישיחה. אלא שאני פוחד וטרוך

עכשיו? איזה מסר אתה מנסה להעביר?

אני מנסה במחזה הזה בעצם להבין את נפש היהודי שעליה צמחה הציונות. ויינינגר לא נעשה ציוני, וכפסע היה בינו ובין הציונות. הרצל היה קרוב לעמדותיו ולדיעותיו של ויינינגר, אלא שהוא היה הרבה פחות רציני. היה שלב שבו הרצל קרא להתנצרות של כל העם היהודי.

כדומר, אתה מנסה להגיד שהציונות קמה על נפשו המעורר ערת של יהודי וינה? שהציונות היא תוצרה של מחלת-רוח?

בדיוק. לא רק נפש מעוררת, אלא נפש חולה מאוד.

מה זה אומר מבחינתנו? לי היה חשוב להגיד שהציונות אינה צמח בריא שצמח על קרקע בריאה, אלא צמח חולה שצמח על קרקע חולה. להבין את זה, זה כבר משהו. אם רוצים להבין את מהות הציונות ולהבין למה היא כל-כך חולה ומסורפת, חייבים להבין את זה.

למה אתה מתכוון?

אני מנסה להיות מאוד-מאוד ספציפי לגבי אותה תקופה. לא לגבינו. בוא נהיה ספציפיים לגבינו. עוד נגיע לזה. אך בואי נדבר על וינה של אז, שהיא עיר כמעט יהודית מבחינת חיי התרבות והרוח. אני מדבר על מאהלר ועל סטפן צווייג ועל הרצל ועל סיפורי הפמפם ועל קראוס, אבי הסאי-טירה. וינה היא עיר שהיהודים בה הם מלכי חיי הרוח והיצירה. והנה, בתוך המצב הזה, הם פתאום הורים שבורים משום שאוסטרי ארי מלידה אומר להם שהם ספילים. והזי דילמה נוראה: אני הכי טוב ויחד עם זאת אני הכי זר. הם צריכים לקבל הכרעה: ללכת למקום שהם לא שייכים אליו, שהוא אנטי-יהודי לווינה היפה והסוערת, לארץ-ישראל. אף לא אחד חשב ללכת לארץ-ישראל עד שהרצל הציע את ההצעה הזאת.

הוא אלא שוינינגר הרחיק ראות. הוא הבין שהציונות תוליד לארץ-ישראל ושהציונות לא תשרר אותו מהמחלה הזאת, הקרוייה יהדות, ושהיהדות תוליד שוב את הגולה, למצב שבו אתה ספיל על אחיכם.

כך הוא ראה את היהדות?

הוא ראה אותה עוד יותר חמור מהנוצריים, שהחליטו שיהודים צלבו את ישו.

ואיך כל זה מתקשר עם הטירוף של הציונות בימינו?

התחזית של ויינינגר מתגשמת. היהדות ניצחה את הציונות, והשתלטה מבפנים. היא מובילה את הציונות לקראת השמדה עצמית. הציונות, שרצתה להחזיר את עם ישראל להיסטוריה, להפכו לעם ככל העמים, לא עם שיש לו טריטוריות אלא עם שחי את חייו עם "חסי כוחות. עם אינטרסים, מפסיקה כעת את הקיום הלאומי מתוך ההיסטוריה. לא להכיר בקיום הי-פלסטיני, לקרוא לגדה המערבית יהודה ושומרון — הציונות מתכחשת למציאות. היא לא רוצה להכיר בה.

בניתים ישנו הכות. זה עובד, אבל זה הטירוף שעליו מדבר ויינינגר. הוא טוען